

Български Книжници.

ЧЯСТЪ III.

1858. ОКТОМВРЯ

КНИЖКА ПЪРВА

за

ВСЕОБЩА

БЪЛГАРСКА ГРАММАТИКА.

Отъ какъ сѣтъ запотѣли Българе-ти да пишѣтъ книги, потрѣба-та за *Всеобща Българска Грамматика* все ся естѣ осѣщала; за то всякой писатель отъ ветхы и новы ся захваща пельвномъ за правописаніе: на един азбуква-та ся вижда съ много слова, та несвърятъ отъ тѣхъ, на други пакъ недостигать, та прибавятъ нѣчто. Отъ незнаніе на старобългарскый языкъ единъ отъ нихъ, като глѣдаше, че нѣма слово за *жновий мѣсѣ*, така да го назовемъ, поставя на негово мѣсто *а* съ прѣчеца, и ако остроуміе-то му помагаше на славолубіе-то, той

лесно можаше станеть изобрѣтатель на още едно слово, толкозъ потребно тогдасъ за Българе-ти.

Нѣкои искать да въведжъ *ижеството* и да пишжъ рѣчи-ты както ся произнасять отъ народа, та съ това желажъ да покажжъ, че Българскый языкъ щеть бѣдетъ леснѣй всякому да го пишеть безъ да ся учить: нѣчто невѣроятно, че ако ижеството благодарить едни, щеть унеправдять много други, что сжца-та думж ся изговаря на всяко мѣсто съ различенъ гласъ, та и тѣи пишжъ ся смажжъ най-послѣ какъ требува да ѿ напишжъ

Друзы искать да ся задържжъ етимология-та на рѣчи-ты по старобългарскый языкъ, мысль право и добръ разсѣдена, можетъ наддѣлжть и щеть наддѣлжть вси-ты останжлы.

На Българе-ти като недостигаше *едно* слово, нѣкои чюжди любословци имъ показвать ж какъ Българско, способно за жновый гласъ, и да истѣкмжтъ праздно-то мѣсто въ азбука-та. Тѣи го пріемать съ всяка благодарность п то трѣбуваше въ единъ окомигъ да захва-неть мѣсто-то на *а*-та съ прѣчеца.

Както всяка новина бѣва пріумножена на свѣта, таѣа и слово ж прилѣ въ Българскы-ты книги, че освѣнѣ думы-ты, что пишжжъ по нѣкоя правди съ него, измыслени-ти родителный и дательный падежи въ женскый родъ на имена-та ся видѣхжъ принудени да станать ви-нителни и да пріемать щяло и нещяло на края си по е-динъ юсь ! Кога отъ една страна ся позна по правда въведение-то на слово ж за въ Българскы-ты книги какъ тѣхно отъ край, нѣкой, не ся знаеть отгдѣ побу-

деня, нанимать ся да му подкопаятъ мѣсто-то, та да го прѣмахнѣтъ отъ свѣта. Съ такъва помысль тѣмъ можнѣхъ да напечатать цѣль рядъ ученическы книги, като закачихъ отъ букварь т. е. отъ първа до послѣдня, въ които нѣма за цѣрь нѣкъдѣ слово ж. Тѣхъ книги, написаны за Българе-ти на единъ съ другы нарѣчїя разнѣсьнѣ языкъ, казвать, че сжѣтъ изгладили Българскый языкъ, и отистина той есть въ тѣхъ глadyнѣ, что му недостигать много нѣчта!

Нынѣ вѣке ся найде разковно-то. За Старобългарскый языкъ списанїя-та на Копитаря, Шафарика, Ганка, Миклошича и Добровскаго сжѣтъ извѣстени на вси-ти учени Българе, и тѣхъ щжѣтъ разковнѣтъ, нека бжѣтъ простено за тоязъ изговоръ, всичкы-ты нашы бнжѣвыны питанїя, были намъ до днесъ толковъ тѣмны.

Който есть обыходилъ цѣль Българїѣхъ отъ Видинѣ до Варна и отсамъ Българскы-ты подланинскы мѣста, заблѣвжиль есть на вѣрно, че по тѣхъ особито ся есть увардилъ най-чисто Българскый языкъ безъ никоя чюжда размѣса; така като го приѣмѣтъ чловѣкъ какъ общїй за цѣлый народъ, безъ да глѣда на нѣкон мѣстности, не есть мжѣчно да направить и по него единъ *Всеобщъ Българскъ Грамматикъ*, да показва вси-ты му правила и по която да пишѣтъ и говорить всякый ученъ и истѣщѣнъ Българинѣ.

Днесъ ако есть простено да отсжѣднѣтъ нѣкой спорядѣтъ книги-ты, что сжѣтъ издадены отъ собствено учени-ти Българе, т. е. отъ онизъ, които сжѣтъ прїѣли по-высско образование и познанїе на Старобългарскый языкъ, можѣтъ речѣтъ, че това питанїе, за което есть дума.

развързано е въже, что разлика за правописаніе между нѣ едвѣмъ ся забѣлѣва, та можемъ ся надѣмъ, че скоро щемъ видимъ и реченѣ-тъ *Всеобщѣ Българскѣ Грамматикѣ* нѣ само напечатанѣ, нѣ и въведенѣ въ повѣчето училища. Полза-та отъ нея е безкрайна на учителѣ и ученици и най-паче на списателѣ и книгопродавци, да оставимъ на страна и скоро-то распространіе на народно-то просвѣтеніе; зашто списателѣ-ти щѣтъ си продавати трудове-ты много по-скѣпо отъ нынѣ, а книгопродавци-ти щѣтъ обръщати по-голѣмѣ търговіѣ, и гдѣто книжевна-та търговщина е мрътва, тамъ нѣма и просвѣтеніе.

Пытася нынѣ, какъ трѣбува да ся говорить тойзѣ писанѣй *Всеобщій Българскій языкъ*, ако му ся пада това названіе, между Българскы-ты учени? — нѣ това както е работа на много души, за то го оставяме кога тѣ ся съберѣтъ да опрѣдѣлѣтъ.

ЗА ФАРФОРА ВЪ КЫНА.

Има нѣколко години, какъ сж ся намѣрили кынезскы стѣкла въ единъ египетскый гробъ отъ Фараоново врѣмя, мнозина учени, между тѣхъ Роселлині, Дависъ и Вилкинсонъ, помыслихъ, че трѣба да отдадѣть зачало-то на кынезскый фарфоръ на осемнадесятый вѣкъ прѣди Христа; обаче видѣ-тъ и разумѣ-тъ на слова-та, что бѣхъ надрасканы по тѣхъ ссѣдове, доказвахъ, по добрѣ отъ вси-ты прѣдположенія на архысловци-ти, че тѣя стѣкла оставахъ далечъ да сж отъ едно врѣмя толкозъ старо. Какъ ли ся нахождахъ заровены въ една египетска гробница? Никой незнае. Извѣстно е, че фарфоръ-тъ ся яви пръвъ пѣтъ, въ Кына, по врѣмя-то на династія Хангъ, между години 185 прѣдъ и 87 слѣдъ Христа. Испрвоу тойзъ занаятъ ся породѣ въ область Синъ-пингъ.

Така кынезскый фарфоръ прѣдвари французскый новѣче отъ шестнадесять вѣка, че то бѣ около 1500 л. какъ Португалци-ти въведохъ това хубаво грнчярство въ Еврона; че пьрвый опытъ за твърдый фарфоръ, въ Саксонія, закача само отъ 1706 година, и Франца, что бѣше направила вѣке мягкый фарфоръ отъ 1695 л., не ся вдаде по-напрѣдъ за работаніе-то на твърдый фарфоръ токо по осемнадесятый вѣкъ.

Первый гринчарь, что спомявать кынезскы-ти лѣтописи былъ Оао-ію, който е живѣалъ по седмій вѣкъ отъ наша-та ера. Той издѣлвалъ сждове наречени отъ вървоватый-камыкъ направенъ. Отъ тогазъ, прѣданіе-то ся е задржало непрѣстанно до дни-ти ни. Въ дългый написъ за гринчарскы фабриканти прѣчетени отъ Станислава Жуліена, послѣдній спомененъ е Янгингъ (1736 — 1795 л.), испървомъ събиратель на заплаты-ты ради заминуваніе по мостове-ти, послѣ управитель на мытарницы-ты, най-сетнѣ исправникъ на фарфорско-то рукодѣіе. Той е съставилъ атласъ отъ щамбы, дѣто е изобразенъ всякой начинъ въ употрѣбленіе за работаніе-то на фарфора.

Въ Кына, както и въ Франца, тойзъ занаятъ ся разви само тогазъ, кога станѣ голѣма фабрика подъ управленіе на царство-то.

Царска-та фабрика е въ Кынгъ-те-шинъ, въ область Кыангъ-си. Естество-то на прѣстъ-та тамъ е твърдѣ добра за работаніе-то на фарфора. Кынгъ-те-шинъ, по названіе-то си, е градецъ; обаче дѣловито, той е превеликъ градъ, что ся простира надлъжь край рѣка Ишангъ, и е населенъ съ работливи и търговливи жителе. Планины го забыкають отъ вси страны, и това мѣстоположеніе ся вижда способно за фарфорскы-ты работы. Испървомъ въ него имаше само триста печи; въ осемнадесатый вѣкъ ся намирахъ три хыляды, днесъ брой-тъ имъ трѣба да бѣде още по-голѣмъ. Отъ тамъ безчетни-ти пожарѣ; отъ това таченіе-то на жителе-ти за духа на огъня. Улицы-ты ну сѣ чисты, направены на строй, дрыпаты на конець, нѣ тѣсны; позиція-та е съвершенна.

Всяка улица е, какъ въ Японъ, подъ назирание-то на едного начальника, който е длъженъ да прѣдава чиста смѣтка на мандарина; той има подъ него си десять служителие, что отговарять всякой за десять къщя. Той е задълженъ да дава отговоръ. Ако ся случи крамола въ часть-га му, и той заборава да обади на управленіе-то, пріема перникъ, что е простенъ твърдъ слободно на тья градскы служителие. При това улицы-ты сж затворены нощемъ съ завалы; мѣстный мандаринъ обыкаля често града, и бдише за полицейскы-ты наредбы. Все тья огледванія сж потрѣбны да прѣдварять кражбы-ты и безчинія-та, что можахъ да станѣтъ на едно мѣсто толкозъ богато и толкозъ населено.

Да направять фарфора въ Кына, употрѣблявать единъ бѣлъ камыкъ или *пе-тюнь*, что изваждатъ отъ двѣ-ты планины въ область Кы-мень; прѣчистевать го, и направять отъ него *пе-тюнь-че*, или буци отъ бѣла каль. Най-хубавы-ты сж онызъ, конто, кога ся разцѣпять на двѣ, прѣдставлявать цвѣта, что припачать га кынезско-то растение *му-кыо-чай*. Правять още сжще-то и отъ една друга порода прѣсть, *као-лингъ*, отъ която ся нажирать могылы всрѣдъ планины-ты, покрыты съ чървеникъвъ пѣсъкъ. Фарфоръ-тъ става като смѣсѣтъ прѣсть као-лингъ съ буци *пе-тюнь*; само е доста любопытно, че една мягка прѣсть дава твърдинѣ на *пе-тюнь-че*, конто изваждатъ отъ най-якы-ты скалы.

Тѣй казвать, че каолингъ е жила-та на фарфора. Ентреколскый отецъ приказва, че Холландези-ти, като си занесохъ *пе-тюнь-че*, за да правять фарфоръ, оставихъ сжщественѣ-тъ приправкѣ. каолина; за което ка-

то ся уплакахъ на одного кынезскаго търговца, той имъ отговорилъ: » Какъ искате да имате 'одно тѣло на което мяса-та ся подрѣжати безъ кости ? »

Обаче не сѣ доста речены-ты две сѣщества ; за да има фарфоръ-тъ бѣлинь и лѣскавинъ както ся иска . трѣба една глечъ, единъ седефъ или *седефно масло*, что става отъ размѣсваніе-то на единъ видъ папратъ стритъ на пепель съ варовитъ камыкъ снуканъ и прѣкаленъ. Натоварены ладіи съ то бѣло и рѣдко произведеніе стоѣтъ непрѣстанно край брѣга на Кынгъ-те-чинъ. Кынезскы-ти фабриканти, които не сѣ яко боязливи, сыпувать водъ въ то масло, за да умножать величинъ-тъ му; и, за да притворять измамъ-тъ си, прибавять умѣрено жиловать гынсъ (ши-као), за да дадѣтъ повѣче гѣстотъ на размѣса-та.

По мѣрка-та на фарфорейи-ти сѣждове кога ся правять, извъртывають я свиткы-ты или прѣстены кутін наречены сѣндѣчета (хыа) опрѣдѣлены да ги увардѣтъ отъ буйность-та на огъня. Гинла-та съ която правять тѣхъ сѣндѣци излазя отъ градецъ Лишюнъ, къмъ сѣверо-истокъ на Кынгъ-те-чинъ. Ето какъ чинѣтъ да вмѣстевать празны-ты фарфорейи сѣждове въ грынди-ти. Работникъ-тъ не ги похваща съ рѣка, за да не станатъ послѣ драсканици и грапавины по испечены-ты паницы; между това, той можеше снупи сѣждове-ты; обаче, съ помощъ-та на една малка врьвь, той дръпва паницъ-тъ изъ отгорѣ на дѣска; тя врьвь висѣ отъ страна на две крыла малко прѣвиты отъ една дървена вилица, която правачъ-тъ зима съ една рѣка, кога, съ друга-та, той държи две-тъ крайща на врьвь-та, крѣстосаны и раство-

рены, споредъ широчина-та на фарфора. Така съ тоязъ начинъ го заприичева, двига и го поставя въ съндаж-то; всичко това съ една захластната бързина. Фарфор-рин-ты, отъ коя да е величина, съсъ и безъ захлупки, ся испичать въ грънци. Захлупки-ты, залѣпены слабо за тѣло-то на ссѣда, откъсвать ся лесно съ едно малко удряне, что имъ брьскать. Съндѣжи-ти или грънци-ти могатъ да ся полагать единъ върху другъ; тѣи съставляватъ грамады доста высокы: само гледать добръ наници-ты да ся не докачатъ. Въ Кына, съндѣжи-ти отъ послѣдне творило не могатъ да влязять повѣче отъ три пѣти въ огъня; най-хубавы-ты ся счюпвать около десятый пѣтъ. Грънци-ти, что ся употрѣбавать въ Севрянска-та фабрика у Франца сѣ много по-горни, зачто тѣи прѣтьрнявать безъ да ся измѣнятъ тридесять и шесть до чотыредесять прѣминуванія на буйный огънь въ пещи-ты, които испичать на една горящина много по-голѣма отъ оназъ въ Кына. Отъ зачяло на фарфорско-то работеніе въ Небесна Самодѣржава, съндѣжи-ти ся испичахъ особито въ пещь прѣди да ги употрѣбять за испичаніе на фарфора; обаче тогазъ порѣжванія-та бѣхъ по-малочислены отъ днесъ, та повѣче гледахъ за удобреніе-то на работа-та а нѣ на разноски-ты.

Прѣди да влѣзять наници-ты въ огъня, занаятци-ти ги украсявать съ исписванія, съ цвѣтове, съ хубавины, които въздвигать цѣнѣ-тъ на фарфора. Исписваніе-то съ сине е повѣчето въ почестъ; има различни засѣнчеванія отъ тоязъ цвѣтъ; засѣнчованіе *небесно сине сльда дѣжда* ся забѣлѣзва най-паче по царскы-ти фарфори отъ десятый вѣкъ, което любители-ти плащатъ твърдѣ скъпо.

Цие-то на *небесно сини слѣдъ дѣжда* има това зачало: нѣкой фабрикантъ поискалъ веднажъ единъ образъ отъ Самодържа Ши-цонгъ, отъ династія на Хеонъ-чеу, и послѣдній му отговорилъ: „Че за напрѣдъ, фарфори-ти за употребленіе на палата да бѣдѣть сини както небо-то, что ся вижда изъ между облаци-ти слѣдъ дѣжда!“ Нѣкои основы за цвѣтове на кынезскы-ты фарфори докар-вать отчаяніе на европейскы-ти занаятци, които, освѣнъ способность-та имъ, и освѣнъ хытры-ты срѣдства, что приготвева европейска-та химія, не можахъ да дости-гнать още да ты искаратъ както смѣщи-ти. Такъвъ е цвѣтъ ясно-зелено-синкавый, извѣстенъ подъ имя *селадонъ*; такыва сѣ основы-ты на чървено, нѣкогажъ чърве-никавы, по нѣкогажъ синкавы; засѣнчыны-ты основы на кынезска-та лѣскавица, пѣтъ ясны, пѣтъ бронзовы, кон-то си иматъ зачало въ мѣрка-та на желѣзна-та киселина въ разлѣса-та, както и въ естество-то на пара-та что произлазя по врѣмя-то на испичаніе-то. Г. Стан. Жюленъ казва, че Кынези-ти нѣматъ химиси; обаче наиздраво, — и то е мысль-та на Г. А. Брониярда, — трѣба хи-мія-та да е была стигнала на истычение отъ висока стѣпень, за да могатъ стаятъ такывы произлазванія. Безъ съмнѣніе, това ржководѣе дѣлжно името на стѣня-та несть, и нѣкон засѣнчованія, что имъ си искудваме толкозъ, може бы да сѣ слѣдствие отъ ненадѣйны обстоя-тельства, най-паче кога е рѣчь за цвѣтове направени отъ смѣсванія, различна теглика, съ желѣзна, мѣгнезіе-ва и кобалтова прѣсть, съ седефа, что глицосова фар-фора.

Въ украсенѣ-то на вази-ти, всякой работникъ

си има своѣ-тъ особитность. Единъ исписва пазца, другъ змѣве, третій цвѣта, четвъртый драсколи образы; омъзи прави първо-то наброшано тръскало, което ся вижда около крайща-та на фарфорія; тойзи изображава воды и планины.

Да стане сине-то, което трѣба да покрѣе съвсемъ или на часть фарфоріѣ-тъ, употрѣбавать две срѣдства: потопявать ссѣда въ една размѣса отъ кобалтовый манганезъ, что е начинъ на потопилка. Кога остане за другый начинъ на духаніе, зимать една цѣвѣ, на която крайтъ е увитъ стѣгнато съ платънце; послѣ го потопявать въ брошеніе-то отъ което платънце-то ся натварва, сѣтъ работникъ-тъ духа отъ другой край на цѣва-та противо фарфорія-та, която става тѣй посѣяна съ сини жалчеци. Направени-ти ссѣдове съ тоякъ начинъ сѣ много по-сѣпи и по-оцѣнени отъ други-ты. Работници-ти имѣть голѣмъ грѣхъ да не оставять да ся прѣска трошица отъ брошеніе-то; за това дѣло ссѣдъ-тъ е поставенъ на едно подножје, и подъ то подножје има прѣстната листъ хартія, что омѣтвать съ мягка четка, кога ясно-синее-то брошеніе изсѣхне.

Нынѣ пакъ поставять паници-ты въ печь-та. Сграды-ты, что Кынези-ты правять днесъ, приличать на ветхы-ты печи пріеты у Віенна, въ Австрія, за испичаніе на твърдый фарфоръ. Другъ пѣтъ, тыя сѣ быле по-малкы съ два метра высота; днесъ имѣть три метра и полвина. Надъ печь-та направять стрѣхъ *iao-neon* (стрѣха на фарфора), тѣй здравъ, за да може ся ходи по нея. Пушило-то е поставено отзадъ и ся издвига надъ стрѣхата. Петъ малкы дупкы, — *очи-ты на печь-та*. — оставять

да сѣди чловѣкъ за *града* на испичаніе-то. Пещь-та сѣ нахожда на край едно доста дълго прѣдворче, което служи какъ духало и мѣсто за растоварваніе. Сънджци-ти пакъ сѣ накладени и поставени наредъ, съ начинъ, что пламыкъ-тъ олизва слободно между вси-ты громады. Обаче паници-ты сѣ расположены споредъ мягкость-та или якость-та на седефа имъ. Огъня запалвать кога пещь-та е докрай пълна съ празни ссѣдове. Едно кынезско списаніе казва, че прѣди нѣколко вѣка въ огнище-то наклаждали двеста и чотырдесять товара дърва, и двѣ хыляды, по дѣждовно врѣмя: така фарфоріи-ты сѣ быле попълни и по-дебелы отъ днешни-ты. Отгорѣ за седемь дни и седемь ноци, огънь-тъ е горѣлъ умѣрено; въ осмый день накладевали буенъ огънь. Днесъ тыя нагледванія сѣ оставены: огнище-то като сѣ топли единъ день и единъ ноцъ, два чловѣка непрѣставать да потикать дърва.

Отгорѣ за чотыре дни фарфоріи-ты сѣ испечены. Пещь-тъ отварять заранъ рано; сънджци-ти сѣ виждать почървенени; работници-ти не можть да приближать до тѣхъ, ако не си покрывъть главъ, образъ и рѣцѣ съ мокры кърпы вгнаты о десять. Тѣй спечелвать горящия-тъ на пещь-та да навърлять други сънджчета.

Освѣтъ затворены-ты пещи, имать и други отворены дѣто испичать само малкы паничкы. Любопытно-то е че слѣдъ изгореніе-то на дървата, — сѣще и кога сѣ наклали въ огнище-то до сто и чотырдесять товара, — тамъ не става никакъ пепель. Това сѣ тегли отъ начина съ който наслаждать дърва-та на испичаніе-то на фарфора. • Отистина, казва г. Бронгніартъ, топило-то, кое-то е рѣчи всякогажъ отъ насѣчены връхарѣ твърдѣ тыкы,

не ся върля всрѣдъ огнището, обаче ся наклажда върху врата-та му, която е по-горня, съ начинъ, что пламыкъ-тъ отъ дърва-та е преваленъ; тѣй той върви испървомъ отгорѣ на долу и сетиъ по страны-ты, за да влѣзе въ пещь-тѣ; разположеніе много достойнозбѣлѣжително, отдѣто произлазя таково истынченіе на топлило-то, что не пуца никакъ димъ нито става жарава; всичко изгаря, кога огнь-тъ върви добръ.»

Кога тыя дѣланія приѣмать край, тогазъ направять на товарче фарфоріи-ты; благодарствены молбы ставать къмъ богове-ты; театралны прѣдставленія и веселбы свършевать тоязъ рукодѣльный праздникъ.

Фарфоріи-ты отъ Японъ не сѣ по-малко похвалны отъ кинезскы-ты; обаче Японци-ти сѣ ученици на Кинези-ти въ тоязъ главенъ занаятъ. Едно прѣселеніе отъ Кореене ся населило въ Ниппонъ, 27 години прѣди Христа, та е въвело тамъ фарфорско-то работаніе. Между това японскы-ты произведенія бѣхъ много по-долни отъ онызъ на съсѣдници-ти имъ, кога въ 1211 л. единъ фабрикантъ, нареченъ Катозироойюе-монъ, отійде въ Небесна Самодержава, и помами таинство-то и начина на занаята. Около свършеніе-то на седемнадесетый вѣкъ, японскый князь Морій докарваше още работници отъ Корея, за да истынчатъ Фарфора на Фагы. Най-голѣмы-ты фабрики за фарфоръ ся нахождать на островъ Кюсѣу, особито на Мачури (область Фиценъ); близо отъ тамъ, на село Урезино, първо-то потрѣбно сѣщество ся нахожда довольно. Обаче тая глина, ако и да е хубава и чиста има потрѣбъ отъ много приготвеванія, отдѣто е излѣзла японска-та пословица: »Че чловѣшкы-ты кости сѣ сѣщество, което влаза въ фарфора.»

ГЕОГРАФИЧЕСКО ОПИСАНИЕ НА ЗЕМНЫЙ ВАЛЯКЪ.

Земя-та, обвита съ една атмосфера отъ 50 до 80 километра дебелина, отдѣлена е въ пространство-то. Нейный видъ прилича на единъ валякъ малко прѣтиснатъ на полуси-ти, сирѣчь въ крайща-та на ось-та за въртене-то. Дължина-та на тя ось, на діаметра, е 12,712,148 метра. Оназъ отъ діаметра на екватора е 12 милиона и 754,663 метра. Това е една разлика отъ около 43 хиляды километра. Повърхнинна-та на валяка е равна съ 50,995,000 хектара, или около хилядо пѣти съ продълженіе-то на Франца. Три-тъ четвъртини отъ тая повърхнинна сѣ захванаты отъ море-то.

Ето, споредъ послѣдни-ты списанія отъ Г. Редена, пространство-то и народонаселение-то на земя-та:

	четвър. километра.	жители.
Азія.	43,832,152	763,000,000.
Европа	10,064,951	266,543,000.
Америка	41,414,401	56,000,000.
Африка	30,019,393	46,000,000.
Австралія	9,042,731	2,945,000.

Това всичко става единъ купъ отъ 134,373,628⁴ четвъртити километра, населени отъ 1,135,488,000 жители, отъ които умира по единъ всякъ секундъ,

Смѣтнато е, че да сяобыходи на около земя-та, единъ солдатинъ, като върви нощемъ и денемъ както обикновено, сирѣчь да зима сто стѣпки на минута и четири километра на часъ, щяше употрѣби годинъ и 63 дена. По жельзный пѣть, той ще употрѣби 35 до 40 дена. Звънѣтъ ще употрѣби 32 часа и половина, едно гюле 21 часъ и 45 минути, свѣтлина-та и електрика-та единъ десѣтъ часть отъ секунда-та.

РАСПУЩАНІЕ НА ТЪЛКАШИ-ТИ

ВЪ ГЕРМАНИЯ.

Тълкаши-ти ся распуснаха:

Въ княжество Баденъ, на	1783
Въ Хохенцолернъ, на	1789
Въ Шлезвигъ и Холщейнъ, на	1804
У Насау, въ Баварія, въ княжество Бергъ, у Ерфутъ, и др., на	1808
Въ Пруссія, въ Хесе-Дармшадтъ, въ княжество Липе-Делтмолдтъ, въ Вестфалійско кралство	1809
Въ Шомбургъ-Липе, въ Шведска Померанія, на ...	1810
Въ Австрія, на	1811
Въ Олденбургъ, на	1814
Въ Вюртембергъ, на	1817
Въ Меклембургъ, на	1820
У Саксонія въ Люзаса, на	1832
Въ Хохенцолерны-Сингаришгенгъ, на	1833

РАДИ ЗАЧЯЛО-ТО и МЪСТО-ТО

на

Глаголическы-ти слова.

Отъ П. I. Шафарика.

Отдѣлъ I.

(Вижь Члв. III. Книж. № 18, страницъ 68.)

22. Сѣще и новы-ты имена *) на славянскы-ты
буквици сѣть едно доказателство, че Константиновы-ты

*) По значенію-то на имена-та ако сѣдитъ чловѣкъ, то ся видѣть, че азбука-та, която есть была какъ единъ символъ на Славяне-ти, сѣществувала есть между нихъ още и прѣди Кырила и Методія; н. п: *азъ, буки, вѣди*, азъ слова-та, богове-ты, позна-ванъ, срав. *Вѣруѣ въ единаго Бога. Глаголю, добро, есть*, кога говоритъ чловѣкъ добръ да есть. *Живѣте, сѣлю, земля*, живѣйте ради (добро-то) на земля-та, срав. *Имже вся быша. Насъ ради чловѣкъ. И, како, люди, мыслѣте*, и както чловѣци мыслѣте. *Нашъ, оня, покой*, че послѣ смѣръть-та има наше упокоение, срав. *и жизни бѣдѣщаю вѣка. Рѣци, слово, твърдо*, бѣди твърдъ, здравъ, на слово-то си, на рѣчь-та си. Това показва голѣмъ-тъ старинъ на азбука-та ни. На никой другъ языкъ азбука-та нѣма подобенъ разумъ. А колко-то за останѣлы-ты буквици видѣть ся, че сѣть една прибавка отъ други языци.

Прѣв.

славянскы слова сѣхъ ималы новы образы. За новы образи трѣбувать новы имена: това ся държить заедно. Все-ты азбуквы произлѣзлы отъ Самитійскы-ты задръжалы сѣхъ ветхы-ты имена на буквици-ты, много или малко прѣобърнаты. Зачто нѣмѣхъ кыриловы-ты буквици, които очевидно, спорядъ число-то, сѣхъ грѣцкы и слѣдовательно семитійскы, ветхы-ты семитійскы имена? Зачто а не ся наричя Алефъ или Алфа, нѣ Азъ? Очевидно за това, че основатель-тъ на кырилова-та азбука бѣше намѣрилъ по-напрѣдъ глаголическѣ-тѣ, слѣдовательно остави да стоѣхъ вѣже извѣстны-ты имена и само намѣсти другы образы. Обаче отгдѣ сѣхъ славянскы-ты имена? Можеть нѣколко да сѣхъ пріяты отъ Руне-ти: нѣ извѣстно по-много-то сѣхъ новосѣтворены, по закона на наименованіе-то у другы азбуквы, за да выка забѣлѣженный гласъ въ началю на дума-та. — Да ся не отвърлять и готическы-ты. Имена-та на готическы-ты буквици отисти-на сѣхъ намъ неизвѣстны. Габелець и Лоебе отричатъ руны-ты имена отъ Віенскый рѣкописъ. Сѣще Кыршовъ и Цахеръ не ся отмахнувать всичко-то сѣмнѣніе.

23. Константинъ изнамѣри своѣхъ-тѣхъ азбуквъ ради *Славяне-ти* въ Панноніа и Моравіа, които още нѣмахъ собствены слова да ся пишеть книги, ако и да бѣхъ ся вѣже похристіанили. Той послѣдува основаніе-то на христіанскы-ти народи у Вѣстокъ: всякой правовѣренъ народъ трѣба да има свои собствены слова, гридни на языка му, и посрѣдствомъ тѣхъ да ся поучава въ христіанство-то. Както Грѣци, Копти, Етіопцы, Сирійци, Готи, Армянци, Иберерци или Георгійци и т. н. Климентъ напротивъ сѣстави своѣхъ-тѣхъ азбуквъ, кырило-

вѣ-тѣ, за ониѣ Славяне, които отъ Гръци ся похристїянихъ и поучихъ, и съ Гръци размѣсено живѣяхъ, и отъ които по-благородни-ти и по-истѣщени-ти чловѣци знаяхъ грѣцкы. За това той издаде за тѣхъ грѣцкы-ты слова. Тыя бѣхъ тѣмъ по-познаты, по-явны и по-лесны да ся прочитатъ и пишѣтъ. При това настанѣ бързо умноженный Църковенъ раздоръ и си занеси свои-ты слова, за да съвърши раздѣленіе-то между двѣ-тѣ азбуквы. — Така глаголическы за Паннонія, Моравія и Кроація, кириловскы за Грькославяне-ти, наскоро и за Русси-ти.

24. Както глаголическа-та, тѣй и Кирилова-та азбука си имѣтъ особитѣ *прѣдпочитителность* и *недостижность*: обаче кирилова-та есть изъ цѣло по-съвършена, и ся прѣдполага както единъ успѣхъ и едно подѣло, по-касно развитіе отъ прѣвна-та. Глаголитецъ-тъ имаше за първый разкряч доста познаниѣ въ естество-то на Славянскій языкъ, най-паче на гласове-ти: у него сѣтъ свойствени *образи*: както сами-ти *гласове*. Въ кириловы-ты о, з и ѣ не си приличать и при ѡ и ѡ имѣа родство на тѣи образи съ бѣлѣци-ти на свойствени-ти чисти гласове. Напротивъ кирилова-та ся показва значително съ въведение-то на ижеество-то на гласны-ты: ѡ, ѡ, ѡ, ѡ и ѡ, кога глаголица-та въведе само за ѣ (іѣ) и ѣ бѣлѣци *наши*, можетъ быть, че на нейно-то мѣсто ижеество-то не бѣше обще употребително. (Срв. имена-та на буквици Азъ, Есть и т. н.) Кирилъ ся поминѣ твърдѣ рано за да можетъ открыть и поправить недостижность-тѣ на своя-та азбука. Братїя-та сѣтъ ходили по страны, гдѣто ся срѣщахъ три

нарѣчія: Българско, Славенско и Моравско. Тѣхни-ти помощници бѣхъ Българе. Тамъ родени-ти уприличавахъ само по чясть на чюждо-то нарѣчіе свои-ты землянци. (Карантанскы записки. Пражкы глаголическы изводи.)

25. Както Кырилова-та азбука, тѣй сѣтъ и по-свѣршены кырилова-та *Орфография*, *Грамматика* и *Стилз*, а иѣ глаголическа-та; което сѣще така показва, за едноврѣменно яко развитіе, единъ успѣхъ. Началны-ты правила сѣтъ въ глаголическа-та, въ кырилова-та, по-късно-то образование. За да разумѣть иѣкой тѣмнотѣ-тѣ на Стила отъ най-ветхы-ти памятници на глаголическый видъ, прочитва Глаголитѣ Клоціанось, и (по-кырилованаго) С-Петерсбургскаго Григора Націанцскаго. При това правятъ Кырилу едно похвално исключеніе при прѣвода: Евангеліе-то, Апостолъ-тѣ и Псалтырь-тѣ; тѣи сѣтъ задържани по-вразумителни, колкото вси-ты другы, освѣтъ тріодъ-тѣ и пророци-ти. (Ради грѣхъ думы въ глагол. рѣс. гл. Отд. II. обр. 5.) Множество-то грѣшки отъ прѣвода, что ся срѣщатъ въ най-ветхы-ти рѣкописи отъ глаголическый видъ, които ставатъ по-рѣдкы въ рѣкописи-ти отъ кыриловый видъ, показватъ безъ ду-ма за голѣма-та старина глаголическый текстъ. Че тѣи образи ако бѣхъ отъ начало добръ прѣведени, кой без-умень дрѣзъ щяше ся наеме по-късно да ги развали толкъсь лоше, и какъ можяхъ ги възпріемать толкъсь слѣпо славянскы-ти священници, между които есть имало и изучени? Тѣи ся съхранихъ дѣловито какъ едно иѣ-что устояно, на което ничто не прѣдидваше. Прибавямъ, че и по-късно, при приглядванія-та на кыриловый текстъ, иѣкогажъ по пѣмама ся есть въвелъ по-лоше-то

вмѣсто по-харно-то: обаче тыя сѣть твѣрдѣ рѣдкы грѣшны, исключенія сѣть. Познавамъ нынѣ само два примѣра, отъ които единый есть тойзѣ. Че въ пѣрвый прѣводѣ задрѣжана-та грѣцка дума *бѣрис*, *vari* (*domus turrit*) която основателно произлазя отъ еврейскы, и ся срѣща още и въ глаголическы-ти рѣкописи (на-мѣстѣ вѣке развалена), промѣни ся въ кыриловый рѣкописѣ съ *тяжестѣ*, че исправачь-тѣ отъ непроумѣваніе измѣни *бѣрис* съ *бѣрос* (*grāvitās*). Пс. 41, 9, 47, 4). Нынѣ назадѣ кѣмъ испрѣвна-та грѣшка на пѣрвый прѣводитель! Таковыя сѣть: Пс. 131, 15. *вѣдовица* вмѣсто *ловитѣж* (грѣшка *χίρην* вм. *θηραν*), Пс. 137, 5. *вз плѣнѣхъ юсподнихъ* вмѣсто *плѣтехъ* (грѣшка *ὠδαίς* вмѣсто *ὀδῆις*), Пс. 140, 6. *вззмоуж* или *вззмоуше* вмѣсто *усладихся* (грѣшка *ἡδυνήθησαν* отъ *ἀδυνήτῳ* *impotens sum* вмѣсто *ἡδυνήσαν* *quia suavia sunt*), Маѣ. 10, 3. *келевеи* вмѣсто *и Левей* (*καὶ Λεββίος*), Маѣ. 26, 18. *кз Динѣ* вмѣсто *кз онѣсици* (*πρὸς τὴν δαίναν*). Марк. 9, 43. *родз онѣа* 9, 46. *рождѣство онѣною* вмѣсто *иенна* (грѣшка *γενεά* *generatio* вмѣсто *γέννη*, І. 12, 33. и 21, 19. *клеплѣ* вмѣсто *знаменайѣ* *σημαίνων* прѣято за въ монастырскый разумѣ: съ чюка да свѣква), Дѣл. 17, 9. *Аріевз ледз* вмѣсто *Ареонаиз* *Ἀρείον πάγον*, грѣшка въ разума, че *πάγος* *collis* и *glacies* значи), Гал. 4, 17. *црѣкви* вмѣсто *отгладжити* (грѣшка *ἐκκλησίας* вмѣсто *ἐκκλησία*). Прибавително да ся забѣлѣжитъ тукѣ, че вѣрвамъ да сѣмъ открьлѣ въ Псалмы-ти и Евангелія-та нѣкой рядове, които ся виждатъ да показватъ едно възползованіе за тѣлкованіе-то. Ако сѣть тѣи пѣрвообрази не дѣрзнавамъ да подвѣрдж. Таковыя сѣть: Пс. 21, 26. *обѣти* (*votum*), кыр. *молитва*, Пс. 75, 2. *земліа взстрепета* и *почи*, кыр. *убоіа*

ся и умилж, Пс. 75, 12. *объщайте се* (vovete), кыр. *помолите се* (ἐξέσθε), Пс. 80, 13. *попохотехъ ихъ срьдька*, кыр. *по наининіу срьдьцъ ихъ*, Пс. 112, 9. *уже обитати творить неплоду въ дому*, кыр. *въселіаіть неплодъвъ въ дому*, Пс. 115, 14 и 18. *объти*, кыр. *моли-твы*. Мар. 7, 26. γυνή ἐλλήνη. mulier gentilis, *жена поимыи*, кыр. *жена еллинська*, Л. 5, 4. κατὸ καιρὸν, secundum tempus, *сръмля*, кыр. *лѣта*, Л. 9, 8. Byz. Rec. τὸ πρῶτον, осс. Rec. προσάγεις, mendicus, *проситель*, кыр. *слѣпъ*, Л. 19, 27. Byz. ἡμέρας, осс. ὥρας, *нога*, *часа*, кыр. *дѣне*. Най-послѣ въ глаголическый Псалтырь, Евангеліе и Апостолъ всякога *кризма*, *хрисма*, въ кыроловый всякога *міро*, *миро*, (αἰθρον.).

26. Споменявамъ тукъ само прѣдварительно, че и Храбровый главенъ *примѣръ* ради зачяло-то на славянскы-ты слова, който въ другъ случаяй обыкновенено ся привожда какъ доказательство за кырлица-та, като ся разумѣть добрѣ, подава най-силно-то доказательство за първенство-то на глаголица-та; върху което *нарочито* щя ся завѣрия по-долу (Ном. 36).

27. Забѣлѣжихъ веке по-горѣ Ном. 21, че нынѣ полагамъ Пражкы-тѣ глаголическы изводы отъ врѣня-то на сентъ-Венцела (отъ 935 л.) Ако това почитаніе есть право, тѣй сѣтъ тін едноврѣменно и доказательство по-вѣче за първенство-то на глаголическы-тѣ слова и на глаголическо-то текстово прѣписваніе на св. книги. И рѣчи въ слѣдній начинъ. Тін съдържавать *четыре* особито и исключительно глаголическы знакове, конто ся употреблявать у вси-ти ветхы глаголическы рѣкописи, сирѣчь *крижъ*, *іадро*, *обидж* и *законопрѣстѣжно* (Пс.

40, 9;) кога най вѣтхы-ти кырилови рѣкописи употрѣбавать вѣке за тѣхъ *крѣсто скоро, обидоша и незаконно*. И така можетъ чловѣкъ да прѣдырва и да постави по-напрѣдъ глаголическы-ты чтенія, а нѣ кыриловы-ты. Слѣдовательно послѣдны-ты трѣба да принадлежать на едно второ по-ново прѣписваніе.

28. До нынѣ на кѣсо нарядихъ прѣпочтителны-ты основы за първенство на глаголица-та; нынѣ искамъ да поставя едно по друго пѣкои забѣлѣжванія, что ся относятся върху *исторія-та за изнамярваніе-то и распространение-то на писаніе-то и литургия-та*. — По на-прѣдъ отъ всяко нѣчто имамъ за здраво, че Константинъ есть съставилъ въ Цареградъ своѣ-тѣ азбука и научилъ есть съ нея помощници-ты си. (Житія). Между това чтото той говоряше още отъ дома си македонословенскы, то трѣбаше и да утѣкмихъ добрѣ своѣ-тѣ азбукѣ испървомъ на познато-то му нарѣчіе. Той почнахъ да прѣвожда още въ Цареградъ Евангеліе-то отъ Іоанна. Неможехъ да бѣдетъ невъзможно, че пѣколко Българе изучихъ още тукъ неговѣ-тѣ азбукѣ: ако нѣ, тогдазъ можаше да бѣдетъ донесена отъ Паннонія твърдѣ рано; зачтото едно споразумѣніе имѣ навѣрно тамъ, и Методій ходи прѣди смърть-та си въ Цареградъ. Обаче за-чяла-та могатъ бѣди незначителны. Толкозъ есть извѣстно, че въ 886 л. най-добри-ти помощници на два-та Славенскы учителя: Гораздъ, Наумъ, Климентъ, Ангеларъ, Сава и д. отъ Паннонія ся завърнахъ въ България (Македонія и Албанія), донесохъ си книги-ты и продължихъ тукъ глаголическо-то писанство. За това ся намирать тукъ безцѣпи-ти прѣписи и останки. (Лавра, Рус-

сяко, Охрида, С. Наумъ, С. Гораздъ, Бояна). За наслѣдници на седемъ-тъ другаря ся споменавать много души; за които по-долу ще кажемъ (Б. 34). Обаче Климентъ, нынѣ епископъ у Велица (отъ 916 л.), напустихъ глаголическѣ-тъ азбукѣ и наряди кыриловѣ-тъ.

29. Начяла-та на *Славянска-та Литургия* ся нахождатъ у Великоморавія (Староморавія) и Поннонія. Отъ Паннонія ся занесе писаніе-то и литургия-та твърдѣ рано въ Кроація и Далмація. Пътуваніе на братія-та въ 868 — 869 л. Да ли нѣ прѣзъ море-то въ Венеція? Въ Далмація споменавася въ едно писмо отъ Іаонна VIII 879 л. Съще тѣй и други папскы писма. Седеславъ. Бранимиръ. Лѣточисленіе-то неизвѣстно. Спорядъ заключително-то писмо на Арбскаго Никола. (1222 л.) единъ псалтырь по врѣмя-то на Архиепископа Спалатскаго Теодора (с. 880 — 890 л.) Ако нѣ по-рано вѣрно послѣ нападеніе-то на Маджаре-ти 892 л. Пг. Константинъ Порф. казва въ единъ образъ: Turci (Hungari) magnam Moraviam ingressi, incolas ejus expulerunt ibique sedes suas recuperunt; *Турци-ти (Маджаре-ти като вльзохъ въ велика Моравія испѣдихъ жители-ты и ся заселихъ тамъ*; и на друго мѣсто: Quaeque supererat multitudo (Moravorum), dissipata confugit ad finitimas gentes, nimirum ad Bulgaros, Turcos, Croatas, et ad reliquas nationes. *И колкото бѣхъ оста-ли отъ Моравци-ти испораспръснахъ ся и търсахъ при-бѣжище у близосѣдни-ти народи, сирѣчь при Българе, Турци, Хървати и други народи.* (Stritter). Полагамъ тукъ върху нмя-то Croatas еднѣ докрай особитѣ важность. Ккато ся видить тѣя бѣгахъ отъ врага изъ Паннонія повѣче къмъ Кроація и Далмація, както по врѣмя-то на

Монголско-то нападаніе, а нѣ нѣмъ вѣстокъ противъ него. По-късно, на Спалатскій Съборъ 925 л. Славянско-то писаніе ся споменява какъ распространено вѣке. Още по-късно у Виглія 1059—1065 л. Ако и Дюмлеръ отрича толкозъ рано-то въведеніе на писаніе-то и литургия-та, зашто исторія-та не приказва ничто за него; нѣ и за по-късно-то въведеніе тя пакъ не приказва ничто, тѣй малко колкото за въ Сърбія и Босна, а пакъ то ся намираше тамъ! (925 и 1059 л.). Това узоваваніе не доказва ничто противъ такыва леточисленія, както 879, 880—890, 892—925, и 1059—1065 л. Че писаніе-то естѣ было глаголическо, слѣдува отъ това, зашто най-стари-ти изводи и останки (азъ самъ си видѣхъ отъ тѣхъ твърдѣ стары) въ тия страны сѣтъ глаголическы, а нѣ кириловы. — Вѣке въ IX—X в. нѣкой исправитель въ Кроація можетъ да естѣ изгладилъ азбукѣ-тѣ и утѣкнилъ на кроатско-то наречіе. Той естѣ задржалъ испървомъ полугласны-ты іерь и іерькъ, само изгладилъ бѣлязы-ты имъ и напусналъ съвсѣмъ носны-ты. — Въ Унгарія видить ся кирилица-та да естѣ прѣнесена отъ Цариградъ, ако нѣ още по врѣмя-то на Булузуда и Гыласа (948 л.), то извѣсто по дни-ти на царъ Стефана (на 1000 л.) и да естѣ употреблена въ много монастыре (Веспримъ, Вышеградъ, Чанадъ, Арадъ, Найтра и д.). Отъ тамъ можетъ Прокопъ да естѣ донесълъ въ Боемія, ако той наздраво кириловскы (нѣ глаголическы) естѣ писалъ, което имаъ за по-истинно. Въ това могатъ да ся изяснятъ кирилови-ти рядове въ Мартиролога у Райгернъ.

30. Комуто ся естѣ паднѣло да наидеть малко или

или нищо въ византійскы-ти извори ради *Кырилово-то Житіе* и *Длянїе*, той можеть помыслить, че Кырилъ есть былъ съвсѣмъ скранъ съ Патріарха Фотія и (спорѣдъ Копитарово догадваніе) видѣть сязатуй есть въспрѣлъ тѣй доброволно миссіѣ-тѣ, за да ся прѣмахнеть отъ тамъ. Той прѣнесе отведнажъ, кога вѣке ся поро-ди пърковный припиръ, дѣло-то си съвършено въ область на западна-та църква. Кога избухнѣ раздоръ-тъ отъ 879 л. съ непрѣстанно по-голѣма сила, заборави ся въ Цареградъ всякой случай да оцѣнятъ Кыриловы-ты и Методіевы-ты слугуванія по-чюжды-ты страны. По-късно, слѣдъ завръщаніе-то на Климента и другаре-ти му, можеть глаголица да есть станѣла подозрителна на Гръци-ти какъ-то и латинизмъ-тъ. — Кырилъ и Методій какъ писателю можеть быть да есть Кырилъ съчинитель на гръцко-то алегорическо подзабѣлѣваніе при Псалми-ти, что обыкновенно, обаче неправо преписвать на Св. Атанасія и отъ което ся есть задържалъ единъ твърдъ ветхъ Славянскый прѣводъ.

31. При това настана и *покореніе-то на Българе-ти* отъ Гръци-ти 970 и 1019 л., та свърши дваство-то, докара обаче побѣдѣ-тъ на гръцкославянско-то писаніе епископъ-Климентово. Първо-то покореніе на Българе-ти отъ Гръци-ти въ 970 лѣто быде отистина за малко врѣмя; обаче скоро послѣдва единъ періодъ повѣче отъ вѣкъ и полвина на паданіе-то на Българско-то царство отъ 1019—1186 л., гдѣто Българе-ти съвсѣмъ бѣхъ завладени отъ Гръци-ти. Въ тоязъ періодъ става малко-по-малко отстраненіе-то на глаголическо-то писаніе и въведеніе-то на гръцкославянско-то въ Българія.

Гръцко царство, гръцко писаніе. — Любопытно щаше бждеть тукъ едно по-близне познаніе за българскы-ты епископства, отъ които още по врѣмя-то на Бориса имаше седемь. Въ третя-та книга отъ Захаревый *Jus grecorum* (обр. 319) ся нахожда една нарядба ради устрѣйство-то на Българско-то архиепископство отъ Василія Македонскаго, обаче която неможе да бждеть въ никакой случай истинна и толкозь стара. Достойно вабѣлжително есть и извѣстіе-то ради наряда-та на славянска-та и гръцка-та литургия въ Българія въ една ветха, обаче твърдѣ развалена записка у Вукъ Стефановичъ Кѣраджичевы-ти примѣри (1857. 8°. обр. 9).

32. Имамъ до край важно, че нѣ какшо слѣдъ прѣобразяваніе-то на Славянска-та азбука прѣзь Климента настана *похристіаненіе-то* на Руси-ти отъ Грци-ти, испървомъ на нѣкои Руси още прѣди Олга, сѣтиѣ Велика княгыня Олга 955 л., най-послѣ великій князь Владиміръ и на цѣлый народъ (988 л.). Подырь то на Ярослава, книголюбца, на послѣдствено владѣніе 1015 л. срв. основаніе-то на Русский монастырь у Св. Гора. Въ истый по кириловскы ся прѣписвать глаголическы кодекси заради Россія; сѣще-то ся случавя и въ Россія, имено въ Новгородъ. Прѣзь тѣя мѣста слабы-ты започынанія на кирилица-та пріяхъ единъ новъ и рѣшителень потикъ. Климентово-то гръцкославянско писаніе станъ прѣдпочтително русско писаніе. Византія, близо до Българія и Сърбія, искаше да ся заздравить, най-паче за отъ Россія, прѣзь писаніе-то и литургия-та. Колко-то по-много Византія царуваше, толкозь повѣче ся въвождаше гръцкославянско-то писаніе. Глаголица-та ся о-

прѣ, и ся задръжа само въ область-та на римскій прѣстолъ.

33. Кога слаби-ти, на едно особито мѣсто опредѣлени-ти Глаголитци въ прѣдаденый текстъ на Славянскы-ты книги ся заякнахъ и ничто не промѣнихъ, тогдазъ помногочислени-ти, по-силни-ти и на едно голѣмо мѣсто распространени-ти Кырилицы започынахъ завчасъ да *примядвать* изново ветхый прѣводъ, при това да промѣнявать и да прѣправять, и едно слѣдъ друго прѣведохъ вси-ти гръцкы църковны книги и много дѣла на св. отци. Така станахъ *две примядванія* на текста на св. книги, *глаголическо* и *кырилово*, първо-то да остава въ сѣщественность-та речи еднакво, пълно съ архызими, друго-то подъ вліяніе-то на развитіе-то да ся промѣнява вынагы. Тѣй ся случи, че глаголическо-то и отъ него прѣписани-ти кырилови рѣкописи, сѣтиѣ карантанскы-ты записки, нийѣ въ разсѣждане на ортографія-та и языка да образява единъ особитъ отлѣченъ дѣлъ, въ който нахождаме най-ветхо-то състояніе на църковна-та книжнина на Славяне-ти да ся есть задръжала по-вѣрно (862 или 863 срв.); а пакъ Остромирово-то Евангеліе 1056 — 1057 л. и два-та изборника 1073—1076 л. принадлежать вѣке на второй періодъ, періодъ за успѣхъ и по-высоко развитіе. Очевидно гръцко-то училищно образование въ монастыре-ти имаше вліяніе на славянско-то. Неправедно есть обаче да мѣрять чловѣкъ по-ветхо-то още съ доста грѣшны и безрядно глаголическо съ исправено-то кырилово отъ X—XI в. (сирѣчь кога искаме да поставимъ нѣкои нелѣтозабѣлѣжены кыриловы книжки отъ X в.) Сѣщій Остромиръ не

есть услободень отъ побъркванія: така есть станѣло *цѣнити* на две мѣста у него (Мае. 10, 29. Лук. 12 6.) известно отъ *цѣнити* съ промѣняваніе-то на глаголическы-ты *ш* и *у*; тѣй стоить у него *нерадите* вмѣсто *нинерадите* (Мае. 18, 10); тѣй ся вкарахъ много забѣжванія по края въ текста. Приглядани и поправени быдохъ само ветхы-ты тексты въ всяка страна, въ всяка область, до въ всякой монастырь, чѣсто подъ повода на старосте-ти, на князы, чѣсто само на прѣписателя по добра воля, доклѣ най-послѣ на 1380 л. въ Цареградъ быде пригляданъ изново текста на Евангеліе-то, Апостола и Псалтиря и прѣдписанъ ради вси-ты славянскы църквы. Отъ тогдасъ остана еднакъвъ цѣлы вѣкове. Константиѣвъ Костенскый на 1389—1427 л. Грамматикъ Владиславъ 1470—1479 л. (Горскый и Нивоструевъ описъ). Ортографія-та усъвършихъ Русси-ти (Остромиръ 1056 л., Изборникъ 1073 и 1076 л.), нѣ тѣмъ ѣ умножихъ съ *а* и *и*; Българе-ти, на които нарѣчіе-то ся измѣняваше набрѣзъ, не дойдохъ съ исти-ти, стѣгнѣто взято, на чѣсто, сирѣчь чтото ся относя на носны *ж*, *я*, *ѣ* и *и*, послѣ слабы-ты гласны *ѣ* и *ѡ*.

34. Повтарямъ: *развитіе-то* быде испървомъ *полека*, обаче *безпрѣстанно*, непрѣкъснато, като твърдѣ напрѣдъ безъ да ся запрѣ, безъ да прѣскача отъ 862 или 893 л. Друго-яче щѣше всичко изново да ся измыслить, изново да ся прѣведеть. Нѣ само сѣтъ ся съхранилы Евангеліе-то, Апостолъ-тъ и Псалтирь-тъ обаче и много други библійскы и тогдасъ твърдѣ просты литургическы или църковны книги. Прѣводъ-тъ на Тріода и Пророци-ти, както стои въ мѣколко ръкописи, имаѣ го

сѣвѣмъ за първоначалный. Тѣя книги ся отървахъ, както ся каза на скоро отъ Паннонія, Кроація, Далмация и Българія и тукъ провървѣ работаніе-то. Климентъ, Сава, Наумъ, Гораздъ, Ангеларъ и др. бѣхъ извѣстно учени чловѣци, та и прѣвождахъ и пишахъ. За туй ги взя наедно Кирилъ и Методій, за това избрани и поръчени. За Климента знаемъ увѣрительно, за Наума и Горазда сѣще тѣй, отъ които второй (Наумъ), кога самъ си отъ старость не можаше да пишеть, унуудяваше другы за това. Пятдесять-тѣхъ ученика въ Коцелска областъ, безчетни-ти въ Растиславови и Сватоплукско царство не бѣхъ отистинѣ вси-ти мързеливи. По-късно глѣдаме въ Българіа мнозина наименовани: Іоаннъ Екзархъ, епископъ Константинъ II, монаси Храбръ и Теодоръ Доксъ или Доксовъ, прѣсвитеръ Григорій и Козма, царъ Симеонъ, сетиъ еретикъ Богомилъ наедно съ ученици-ти си Михаила, Теодора, Добра. Стефана, Василя, Петра, и др. които сѣтъ живеали около свършака на IX в. и въ първа-та половина на X. На верно не сѣтъ изгубены вси-ты дѣла на тія чловѣци, обаче сѣществувать още въ по-нови прѣписи безъ имената имъ. Бѣдность-та можетъ да открьеть още нѣкои. Что знаяхме прѣди 1800 л. за Климента, Наума, Козма, епископъ Константинъ II и другы сѣвременници и непосредствено напослѣдници на двама-та първи и велики славянскы учителие?

35. Прихождамъ само къмъ най-прѣдпочтителны-ты *узоваванія*. Испървомъ *имя-то*. Казвать, прѣданіе-то и беспрѣстанно-то употрѣбленіе на имя-то да бѣдѣтъ за Кырла. Ибаче това прѣданіе, и това употрѣбленіе сѣтъ новы, не опрѣдѣлявать никакъ си за най-ветхы-ты

врѣмена. Имена ся промѣнявать, прѣминувать върху други: срав. Французы, Руссы, Българе и т. н. Първоначално-то имя быде Сазвѣньская азбука и то приставаше доста врѣмя на глаголица-та. Въ 1047 л. ся употребѣи рѣчь Кюрилица, както видѣхме, отъ глаголица-та, и рѣчи чисто въ противоположеніе-то на гръцославянско-то писаніе. И по-късно наричахъ по нѣкогажъ глаголическѣ-тъ азбукѣ кырилицѣ; обаче нынѣ не мога приведе нарочито примѣра. — Още твърдѣ наскоро пріяхъ двѣ-тъ азбуки и особиты имена спорядъ страны и народи-ти: тѣй ся нарича глаголица-та въ Паризскый кодексъ *Avespapium Bulgagicum*, тѣй и у ветхы-ты прѣброенія на народи-ти и писанія-та (гл. мон-ты старожит. 996) *книгы Българскы (книга, слово, букваца)*, въ Кроація *книгы хрватскы* и т. н. Изговоръ глаголита, глаголица, есть отъ зачало твърдѣ късно и ведно тъмно. Днешно-то употребленіе на » Кюрилица » и » Глаголица » не ꙗвѣва по-далекъ отъ XVI в. Тѣй имя-то не отрядава ничто; още и по-наскорешне-то употребленіе на рѣчь Кюрилица (1047 л.) показва тъмно за глаголица-та.

36. По-важно есть узоваваніе-то, что изваждать отъ *храброва-та записка*. Храбръ есть отистина ветхъ свидѣтель, отъ Симеоново врѣмя (прѣдп 929 л.), по кое-то живѣяхъ чловѣци, които познавахъ Кюрила и Методія, т. е. очевидци. Обаче Храброви-ти изговори сѣхъ за проумѣваніе съвсѣмъ друго-яче. То есть още достойно-забѣлжително, че Код. на Троиц. Лавра въ Россія, въ който ся случаява прибавка-та отъ очевидци-ти, сѣщій есть прѣписъ, върно на нѣкой глаголическый оригиналъ

скорошне донесенъ въ Россія. (гл. Горсково доказательство у Срезневскій въ Журн. Мин. прсв. 1848.). При това дохожда, че Храбръ, нѣкой право като го разумѣть, явно утвърдява: а) Че Константинъ ся есть уплатилъ при устроеніе-то на негова-та нова азбука по реда (*чинъ*, *ordo*) на грѣка-та. б) Той есть измыслилъ слова не токо за *масове-ти*, что ся намирать въ грѣка-та азбука, нѣ и за свойствени-ти славянскы, и послѣдни-ты распорядилъ на приличны мѣста. Изговоръ подобю есть тукъ за тропическо разбираніе, и ся отнася нѣ на грѣкы-ти образи, нѣ на грѣкы-ти *масове*. Подобно у Грѣци-ти *γράμμα*, у Нѣмци-ти буква-та за гласъ, н. п. буква-та есть магка, твърда и т. н. И тѣй у вси-ти языци. Даклемъ спорядъ подобю-то на грѣкы-ти *масове*. с) Гдѣто той говорить за нововъведенія, можетъ быть само по слухе-приказванію, видить ся да мысли за Климента, когото струвася съ нѣкоя поимъсь неще да именува. д) Той казва, грѣкы-ты слова происходятъ отъ язычници, славянскы-ты отъ одного святъ чловѣка, Кырила. Тойзъ изговоръ есть неотифно ударителенъ, зачто можетъ да ся отнесеть спорядъ истина-та единчѣкъ и самъ токо за съвсѣмъ новы-ты образы, что съдържава глаголица-та. е) Храбръ казва, грѣкы-ты слова, само 24 на четъ (собствено сѣтъ двадесять и седемъ съ три-тъ бройни бѣлѣци), въ прѣминуваніе врѣмя мѣчно сѣтъ ся усъвършествувалы малко по мамко отъ много чловѣци, обаче 38-тъ славянскы слова на кѣсо врѣмя само отъ Константина. Ако Константинъ бѣше пріялъ вѣке готовы-ты грѣкы слова, то щѣше бѣдетъ сравненіе-то една ненарядность, похвала-та едно безумство. Ето колко има значително-; друго-то оставямъ.

(Слѣдува)

КОМИТЬ ИЛИ ОПАШЯТА ЗВЪЗДА.

За да дадемъ нѣкое си понятіе за това небесно явленіе трѣбва да изложимъ понятія-та, които сѣ имали хора-та и то учена-та чясть въ разны врѣмена до наше врѣмя. Аристотъ и негивн-ты послѣдователіе, нарѣчены Перипатитики, мислили, че комити-ти были испаренія, и чятыя звѣзды, на кои-то орбита-та (пѣтуваніе-то окрѣжно) като ся простира много по-высоко отъ Сатурна, видяхъ имъ ся като огнища по далечъ отъ мѣсячинѣ-тѣ орбитѣ, коя-то именувахъ огненнѣ сфера.

Очевидно е, че ако философы-ты Гръцкы имахъ такыва покварены астрономическы мысли, въ Вавилонъ и Египетъ, дори и въ най-дрѣвны-ты врѣмена сѣ имали по-здравы мысли астрономическы, зачто-то Пифагоръ, който посѣщаль оныя страны за да ся изучи принесе

отъ тамъ понятіе за вѣрнѣ-тъ всемирнѣ системѣ, кой-то обнови, изясны и усъвършенствува Коперника; и при все това още даде да разумѣять, че комети-ти сѣ планети, кои-то съвършаватъ кръга си около слънце-то.

Явно е, какъ на въстокъ слѣдъ много наблюденія бѣхъ стигнали до тѣя истини, кои-то не можяхъ да стигнѣтъ и въ Грьція; Освень слѣдъ много врѣмѣ Тико-брахе е, пръвѣй отъ новы-ты, кой-то ся дръзнѣ да каже, че комети-ти были по-далечъ отъ мѣсяца и че были почти на еднѣ высотѣ съ Венерѣ.

Дескартъ, кой-то не бѣ правилъ наблюденія разсѣди, че можѣтъ въ патуваніе-то си да ся вѣскачатъ по-высоко отъ Сатурна, и причина-та, по коѣ-то паднѣ въ тѣхъ погрѣшкѣ бѣ негова-та система, по коѣ-то полагалъ, че свѣтъ-тъ е пълень съ вещество-тънко, та по системѣ-тъхъ си глѣдѣше че е мѣчно да приминуватъ тѣя чюжды тѣла между планеты-ты въ пространство, кое-то трѣбваше да е пълно съ вещество-тънко.

За това той пріѣлъ кометы-ты, като клѣба небесны и преданъ по-вече на въображеніе-то си нежели на опытъ, той казва, че тѣи сѣ слънца втвърдени кои-то ужъ оставили мѣсто-то си и между разны-ты свѣтове вѣнъ отъ нихъ пѣтуватъ въ праздно-то пространство. Въ каквѣ погрѣшкѣ падатъ най-высокы-ты умове кога ся прѣдадѣтъ не на опытъ, а на въображеніе-то си. Комети-ти не врьвятъ право, и не вѣзможно е, да врьвятъ зачто понеже заминуватъ въ кръга кого-то протягѣтъ планеты-ты намѣрватъ ся въ другы-ты планеты въ обще-то прѣтяженіе камъ слънце-то, и слѣдователно или слънце-то трѣбва да ги притеглува въ (срѣдоточіе-то си

перпендикулярно или да описуватъ около него кръгъ еллипсическый, и за това Невтонъ спомогнахъ отъ астронома Халлей отъ какъ изслѣдува комета на 1680 годинѣ изнамѣри единъ новъ Теоріѣ, по коѣ-то опрѣдѣли образа на кръга кого-то трѣбаше: да прѣмине тоя кометъ, и доказа че всички-ты кометы трѣбва да примемъ единъ Параболъ, и понеже тоя параболъ очевидно ся прѣмѣнува точно въ еллипсисъ и показва, че кометъ-тъ на 1680 свършва пѣтя си, въ единъ еллипсисъ, толкова близу до Параболъ и тѣй разноцентраленъ на слънце-то, що трѣбва да свърши пѣтя си въ 500 и толкова години; Това показва дължина-та на кръга му зашто Сатурнъ, кой-то е така далечъ отъ слънце-то свършва пѣтя си въ 30 години. — Комитетъ на 1680 приближи ся или по добръ да ся каже слѣдъ толко близу при слънце-то, что-то бѣше далечъ отъ него на посокъ на шестъ-тъ му частъ.

Нъ питаніе е тукъ като падна толкова близу при слънце-то зашто-то ся не съединихъ, затова трѣбва да напомнимъ правила-та на Галилея какъ едно тѣло, кое-то пада добыва сякугашь новы силы на скорость-тъ и така тоя кометъ кой-то падаше камъ слънце-то почти въ паралелнѣ линіѣ, добыва чясъ отъ чясъ и сохранява сила-тъ, коѣ-то придобы и тая сила до толкова ся увеличава, что-то съ истъ-тъ скорость съ коѣ-то пада и ся въскочва. Както на часовникъ махалка-та — дохожда послѣ въпросъ-тъ, каквы доказательства имаме, че кометы-ты сѣ тѣла твърды, като други-ты планети, а не планены; На това доказателство-то е неоспоримо.

1-во. Кометъ-тъ на 1680 бѣше далечъ отъ слънце-

то въ разстояніе-то на шестъ-тъ часть на даекать му, както казахме и така тъй лесно можемъ да смѣтнемъ колко тоя кометъ бѣше по разгрѣянъ отъ земѣ-тъ ни, слѣдователно трѣбва да е едно тѣло много прочно за да го не растопи, и унищожи тая жега.

2-ро. Свѣтлина-та на кометы-ты ся увеличава кога ся приближавать камъ слънце-то и ся умалява кога ся отдалявають; слѣдователно отражавать както и други-ты планеты, свѣтлинъ-тъ на слънце-то; И тъй нашъ свѣтъ умножава ся отъ какво бѣше по напрѣди; Зачто-то прѣди Галилея броехъ 7 планеты, въ кои-то погрѣшно четяхъ и слънце-то а сега броемъ 18, въ кои-то броятъ и земѣ-тъ ни съ исключеніе пръстена на Сатурна; И вѣроятно е, че единъ день щемъ познаемъ и нѣкое число отъ други-ты планеты, кои-то въ котѣ насъ подъ имя кометы врьтять ся около слънце-то. Нъ не трѣба да ся надѣемъ че щемъ до стигнемъ да ги познаемъ всички-ты; Зачто трѣбва много тънки замѣчанія и смѣтки точно за да ся опрѣдѣли орбита-та (пѣтъ-тъ около слънце-то) на тия небесны тѣла, зачто-то най малка-та погрѣшкѣ, може направи разликѣ отъ стотыны години. Такъва погрѣшка измами Чакова Бернюзили за комета на 1680, той потвърди, че той трѣба да ся чяка на 1719, той му опрѣдѣли единъ періодъ отъ 40 години, то есть 10 години по-много отъ Сатурна, кога неговый пѣтъ бѣше несравнително много по-отдалеченъ отъ слънце-то нежели Сатурнъ. Невтонъ намѣри, че орбита-та (или кръгъ-тъ кого-то протичаше тоя кометъ) сравнително съ оня на Сатурна былъ почти както 16 камъ 1 и слѣдователно за да свръши пѣтя си трѣбваше му повече отъ 500 години.

Относително за свѣтъ-тъ опашка на кометы-ты кога е той камъ Вѣстокъ прѣдпѣтлюва и ся казва *брада* кога камъ Западъ слѣдува и ся казва *опашка*, а кога на противоположно съ слънце-то тогава е околуму и ся казва *коса*, та и разны видове явявать ся относително камъ насъ отъ мѣстоположѣіе-то му, кое-то прѣимжъ, а относително камъ слънце-то, то свѣтлина-та имъ е сякога назадъ то естъ противоположно нему. Опашка-та на кометы-ты загубва светлинѣ-тъ си като ся отдалечява отъ слънце-то. Декартъ казва: че тя е отраженіе-то на слънчевы-ты лучи, Невтонъ опровергава това мнѣніе, че ако бѣше тѣй, а то трѣбваше и друзи-ты планеты да имжъ опашка и второ въ опашкы-ты трѣбаше да ся видятъ разны цвѣтове какъ у дѣж-тъ. Той казва, че тая дѣжа свѣтлина не е друго освѣнь чѣстицы запалены отъ истый кометъ, кой-то слънце-то отнѣма като той ся приближава камъ него и доказателство-то е, че тая свѣтлина е почти невидима и колко той ся приближава при слънце-то, толкова тя ся увеличава така, что-то кога стигне въ най ближнѣ точки при слънце-то види ся като запаленъ вѣгленъ, кога излиза отъ фурнѣ-тъ.

По Невтона кометы-ты на мѣсто да сѣ опасни и да възбуждавать страхъ, тѣи сѣ нови благодѣнія на Създателя. Хора-та, кои-то отъ суевѣріе си прѣдставлявать всякога божество-то зломыслено глѣдѣть на кометы-ты като знакъ на гнѣва му и като прѣдвѣстница на пагуби. Невтонъ, напротивъ гы разумѣва като добродѣііе Божіе а Физическы потрѣбы за свѣтове-ты, близу при кои-то минувать; той полага, че испаренія-та на комета притягвать ся отъ планеты-ты и обновлявать влаж-тъ ся, коѣ-то постыпено губять, и още че кометы-ты обновлявать вещество на слънце-то.

И. В. Чалѣковъ.

НѢМСКИ НАРОДНИ ПРЕДАНІЯ.

прѣвезъ Г. Теохарова.

ПРЕДАНІЯ ЗА КАРЛА ВЕЛИКАГО.

Освѣтъ написанна-та Исторія, у всякой народъ има неизустны прѣданія за голѣми дѣла и человекци на старото время. Такива прѣданія занимаватъ срѣдъ-тъ мѣжду исторіѣ-тъ и поезіѣ-тъ. Тѣхно-то съдържаніе служи всегда дѣйствително, което е станало; нѣ разказъ, който е приходилъ изъ поколенія въ поколенія изъ вѣкъ въ вѣкъ, часто носи на себѣ си печать-тъ на разказваніе-то. Простый народъ незнае книжнѣ исторіѣ. Прѣминали-ты събитія нему ще ся кажатъ като неподвижны, довършени. Той като че играе съ тѣхъ и свободно измѣнява подробности-ты на разказваніе-то. Исторія-та като наука, стареа се по тѣмъ да докаже всяко явленіе, да опредѣли негово-то время и мѣсто; а прѣданіе-то не ще ся погрыжи за такъвъ вѣрность. Въ него е истинѣ-тъ на другъ родъ. Въ него ся приказва любовь-тъ и нена-

висть-тѣ на народа, неговѣ-ты нравствении понятія, неговѣй поглядъ е на собствениѣ-тѣ старинѣ. Колко по-силно събытіе-то, или челоуѣкъ-тѣ ся докъснѣли до народный животъ, толко по-глубоко подпадать тѣхны-ты образы въ память-тѣ имѣ, толко по-вече ся увардвать за тѣхъ приказки-ты. У Германско-то племя има много прѣ-красны исторически прѣданія. Тѣ сѣ на части събраны и написаны отъ учены хора, мѣжду които прѣво-то мѣсто принадлежи на двама братія: Якова и Вилгелма Гримови. Тѣхны-ты благородни имена трѣбва да сѣ извѣстны и на наши-ты читатели.

Дѣла-та и заслугѣ-ты на Карла Великаго сѣ сякому извѣстны. Той съединилъ въ едно голѣмо Государство почти сичкъ-тѣ Западнѣ Европѣ, обвилъ това Государство съ тврды граници и го окрѣпилъ съ общи нарядбы и законы. Язычески-ты Саксонци обръна-ты были камъ христіанство. Много училища сѣ ся направили по неговѣ-тѣ волѣ. На кратко той былъ обновитель на духовный и гражданскый животъ. Много отъ неговѣ-ты зданія исчезнали, а едни още по-вече ся увардили. Такыи мѣжіе народи-ты не забравятъ. Тія увардвать въ пѣсны-ты и прѣданія-та тѣхнѣ-тѣ память. Это нѣколко прѣданія за Карла Великаго.

1. КАРЛЪ И ДЕЗИДЕРІЙ ЛОНГОБАРДСКЫЙ.

Когато Карлъ Великый отышълъ съ войскѣ въ Лонгобардіѣ, при дворѣ-тѣ на царь Деизидерія живѣялъ Огеръ, благороденъ Французинъ, кой-то побѣгналъ отъ отечество-то си гонимъ отъ гнѣвъ-тѣ на Карла. Деизидерій и

Огеръ, като чули, че приближавала Французскѣ-тѣ войскѣ камъ Павіѣ, вѣскачили ся на връхъ кулѣ-тѣ, отъ коѣ-то могло да ся глѣда всичкѣ-тѣ околность. На далечъ ся показалъ Французскій кѣрванъ. Той покрывалъ голѣмо пространство. »Не е ли тукъ самъ Карлъ?« попыталъ царъ Дезидерій. »Него нѣма тукъ,« отговорилъ Огеръ. По това ся яви опълченіе-то събрано отъ сичкы-ты крайща на царство-то. »Наистина Карлъ самъ дохожда съ тѣхъ войскѣ,« казалъ пакъ Дезидерій. »Нѣма го още, нѣма го още,« отговорилъ Огеръ. Тогава ся смутилъ Лонгобардскій царъ и приговорилъ: »Что ще стане съ насъ, ако Карлъ дойде съ повече войскѣ?«. »Кога и какъ той ще дойде, рѣкълъ Огеръ, ты ще видишь самъ; а что ще стане съ насъ — незнаѣ. Мѣжду това приближила ся новѣ-тѣ гѣанъ. На въпросъ Дезидеріевъ Огеръ отговорилъ: »Него още нѣма, почакай«. По това тѣ видѣли отъ своѣ-тѣ кулѣ дългы-ты рядове отъ Епископы, Аббаты, Священници и другы Духовны лица, конто врьвали заедно съ войскѣ-тѣ. Дезидерій още не изгядалъ блескъ-тѣ, извикалъ: »Да слѣзнемъ по-скоро долѣ и да ся скріемъ нѣйдѣ подъ земѣ-тѣ, отъ лице-то на страшный непріятель«. Тогава Огеръ напомнилъ миналы-ты добры години на своя животъ и голѣмѣ-тѣ силѣ на Карла. Той казалъ Дезидерію: »когато твоѣ-ты ниви ся покрыватъ съ желѣзны класове, когато рѣкы-ты потекатъ съ желѣзны вълны, тогава чакай Карла. Той ще ся яви сега прѣдъ тѣбе. Едва той не бѣ свръшилъ думѣ-тѣ и отъ Западъ и Сѣверъ подигнали ся тъмны мъгли и затынили ясный день. Не много врѣмя зампнѣло и настанѣла настоящѣ-тѣ тъмнотѣ. Тогава ся явилъ

самъ Карлъ. Той былъ въ желѣзо. На главѣ-тѣ му желѣзенъ шлемъ, на рѣцѣ-тѣ му желѣзны рѣжавици, на широки-ты му грѣды желѣзны оклопы. На лѣвѣ-тѣ рѣжѣ той дръжалъ желѣзно копіе, а въ дѣсенѣ-тѣ былъ мѣчъ-тѣ; щитъ-тѣ му былъ желѣзенъ; дори и конь-тѣ му по якость-тѣ и цвѣтъ-тѣ показвался желѣзенъ. Войны-ты, конто врывали съ Карла и подирь него и останалѣ-тѣ дружинѣ были почти така вѣорѣжены. Стѣпнѣты на Павѣнѣ ся поклатиш. Огеръ поглядналъ на страшнѣ-тѣ войскѣ. » Ето тоя, за кого-то мя ты питаше, » рѣклъ той царю Лонгобардскому, и безъ память падналъ на земѣ-тѣ.

2. КАРЛЪ ВЕЛИКИЙ И ЗМІЯ-ТА.

Когато былъ въ Цюрихъ императоръ Карлъ, порѣчалъ да направятъ едиѣ кулѣ и на неѣ да окачатъ едиѣ звѣнецъ. Отъ звѣнецъ-тѣ до земѣ-тѣ было пуснато едно вѣже. Когато императоръ-тѣ сѣднувалъ да яде на обѣдѣ, всякой можелъ да дойди до кулѣ-тѣ и да дрънка, за да излѣзе на сѣдѣ и на расправѣ. Единѣ пѣтъ случило ся, та звѣнецъ-тѣ задрънкалъ, нѣ слугы-ты, конто были излѣзнали не видѣли никого до вѣже-то. Дрънкаѣ-то ся раздало пакъ. Карлъ порѣча на слугы-ты пакъ да излѣзатъ и да ся научатъ причинѣ-тѣ на дрънкаѣ-то. Като излѣзли тогава веке видѣли едиѣ голѣмѣ змѣѣ, която тѣгнѣла съ зѣбы-ты си вѣже-то и съ тоя начинѣ привождѣла звѣнецъ-тѣ въ движеніе. Нѣто на чѣловѣка, нѣто животно-то нещѣялъ Карлъ да откаже сѣдѣ-тѣ и правдѣ-тѣ. Той самъ отышълъ при проситѣлницѣ-тѣ на страннѣ-ты. Змѣя-та като го видѣла, и почтитѣлно приклони-

ла главѣ-тъ си и попызала прѣдъ него камъ брѣгъ-тъ на езеро-то, дѣто му показвала гнѣздо-то си. Въ него сидѣла еднѣ голѣмѣ жаба. Карлъ гы осѣдилъ: на змѣѣ-тъ врыналъ гнѣздо-то, а жаба-та, казалъ да изгорать. Слѣдъ нѣколко дны змѣѣ-тъ пакъ дошла въ дворъ-тъ и попызала на столъ-тъ, около когото сидѣли Императоръ-тъ и неговы-ты дружина, открыла захлупкѣ-тъ на еднѣ отъ купы-ты. Тя пуснала въ купѣ-тъ драгоцѣнно камъ-че, което дръжала въ устѣ-тъ си, поклонила ся прѣдъ Карла и ся врынала назадъ. Послѣ Карлъ Великий тамъ, дѣто намѣрилъ гнѣздо-то на змѣѣ-тъ направилъ цркъвѣ, а камѣкъ-тъ подарилъ на сѣпругѣ-тъ си.

3. ВРЪЩАНІЕ НА КАРЛА ОТЪ ВЕНГРІѢ.

Царь Карлъ трыгналъ въ походъ, за да обрѣне язычници-ты, които живѣяли въ сегашнѣ Венгріѣ камъ христіанство. Прѣдъ да ся отдѣли той обѣщался на сѣпругѣ-тъ си, да ся врыне слѣдъ десять години. По заминваніе на това врѣмя, тя длѣжна была да го счита за мрътвъ и да ся моли Богу за неговѣ-тъ душѣ. Съ тоя начинъ девять години ся замѣнало, безъ него; въ Господарство-то му нѣмало нито порядѣкъ, нито миръ. На сѣдѣ пожары и разбойничества. Тогава Велможи-ты събралися при царицѣ-тъ и ѣ молили, что-то да ся избере другъ мѣжъ, кой-то да можи да увардва Господарство-то. Царица-та длѣго время ся несъгласявала, нѣ най-послѣ принѣдена была да отстѣпи съ общи исканія и жалованія за бѣдствіе-то на Господарство-то. Намѣрился зять богатъ и силенъ царь. До свадбѣ-тъ веке останамо три дни.

Богъ недопусналъ това да ся изпълни. Ангелъ-тъ увѣдомилъ Карла за това, что му грозило. »Нъ какъ щѣ азъ да побръзамъ камъ время-то », рѣклъ му царь-тъ; — » останало още три дни, а пѣть-тъ длѣтъ. » » Не ся грижи за това, рѣклъ му Ангелъ-тъ, — Богъ е милосѣрдъ и Всемогущъ. » Иди и земли сильный конь на писарь-тъ ты. Прѣзъ блата-та и нивы-ты ще тя заведе въ единъ день въ градъ-тъ Паабъ. Тамо ты ще принощувашъ и ще нахранишь конь-тъ. На другой день утрень-тъ, отпра-вися отъ горниъ стария по Дунавъ камъ Пассау. Тамъ ты още единъ ноцъ ще прѣнощувашъ. Въ Пассау оста-ви конь-тъ си. У Господинъ-тъ на кѣщъ-тъ, дѣто ще останешъ има едно жребя: купи го. То ще тя занесе въ отечественный ти градъ. »

Карлъ постѣпилъ, както му быде казано, купилъ конь-тъ на писарь-тъ си и въ единъ день достигналъ въ Паабъ. На другой день още слѣнце-то не зашло той дошълъ въ Пассау, дѣто нашълъ добръ квартиръ. Над-вѣчъръ, когато животно-то ся врыщало отъ поле-то, Карлъ позналъ прѣкрасно-то жребя, хваналъ го за гры-вѣ-тъ и рѣклъ: » Господине, продайми го; утрѣ азъ съ него щѣ си отидѣ. » » Не, извикалъ Господинъ-тъ, жребя-то е още младо, а ты тяжкъ, то нѣма още си-лѣ и не може да тя занесе. » Царь-тъ началъ пакъ да го иска. Тогава Господинъ-тъ като видѣлъ негово-то желаніе, съгласился, а Карлъ за своѣ-тъ благодар-ность, продалъ му конь-тъ, на кого-то свѣршилъ веке толкъвъ длѣтъ пѣть.

На третій день рано царь-тъ ся пусналъ въ пѣть-тъ. Той глядалъ, что-то да не остане вечерь-тъ вѣнъ отъ вратны-ты на своѣ-тъ столицѣ Ахенъ. Той вечерь-та достигналъ въ града, дѣто ся остановилъ въ единъ кѣщъ. Въ градъ-тъ било голѣмо веселіе: пѣсны и игра-

нія. Карлъ попыталъ: что е онова? » Господинъ на
кѣщѣ-тѣ рѣклъ му: » днесъ ся праздува голѣмѣ свад-
бѣ; наша-та царица ся жени за единъ богатъ царь.
Голѣма-гозбѣ става. Млади и стари, сиромаси и богати
гощавать съ ястія и вино. Така също и за коне-ты
имъ е приготовено много хранѣ. » Царь Карлъ рѣкалъ.
» Азъ щѣ остаиа у тебѣ. Свадино-то угощеніе мене
не е нужно. Ето тебѣ злато, иди та ми купи да ямъ
и да имаме всичко доволно. » Господинъ-тъ като глѣдалъ
златны-ты пары продумалъ въ себе си: » Ето тоя е
благороденъ юнакъ. Азъ такыи още не съмъ видѣлъ. »
Яденіе-то было приготовено богато. Когато Карлъ ся на-
вечералъ, повыкналъ при себѣ вардачь-тъ на домовла-
дика-та и лѣгналъ да спи. Той порѣчалъ на вардача
прѣдъ съмиуванѣ да го събуди, когато начнать да сви-
квать свадбаре-ты въ съборъ. Въ награда на тѣмъ
службѣ, той ся обѣщалъ да му даде единъ златенъ прѣ-
стенъ. Въ пѣрвый ударъ на звонъ-тъ, вардачь-тъ до-
шълъ до Карла и началъ да го събужда: » Ставайте
Господине, въ съборъ-тъ грѣмѣтъ. Дайте ми обѣщан-
ный вы прѣстенъ. » Карлъ скоро станалъ, облеклъ си
скѣпѣ-тѣ дрѣхѣ и помолилъ Господинъ-тъ да го испро-
водити. Рѣка за рѣка, тѣ отышли до Царскый Дворецъ, нѣ
вратны-ты были подпѣнаты съ голѣмы подпоркы. » Вы трѣ-
бва да ся прѣвѣрете подъ вратѣ-тѣ, ако искате непре-
мѣнно да влѣзите, рѣклъ Господинъ-тъ, само, че ще си
окаляте дрѣхѣ-тѣ. » — » Азъ за това нещѣ ся погры-
жѣ » отговорилъ царь-тъ и ся превѣрѣ заедно съ съпѣ-
тника си въ дворецъ-тъ. По това Карлъ влѣзналъ въ
съборъ-тъ, сѣдналъ на прѣстола, който стоялъ тамо и
турналъ голѣ сабѣ на колѣны-ты си. А по старый Фран-
цускый обычай, който сидѣлъ на прѣстола дѣто стоялъ
въ събора, той ставалъ царь. Скоро дошълъ единъ отъ цѣр-

ковны-ты служители. Като видѣтъ Карла че сидѣтъ съ голъ сабѣ, той ся уплашилъ и ся спусналъ да кажи на Священника: » единъ непознатъ чловѣкъ сиди на прѣстола и дръжи на колѣны-ты си голъ сабѣ. » Священникъ-тъ и другы-ты каноници не го повѣрвали: единъ отъ тѣхъ земалъ единъ свящъ и дръзновенно отышълъ въ цркъвѣ-тѣ. Когато прѣдъ очи-ты му ся явилъ Карлъ, той въ ужасъ хвърлилъ свящъ-тѣ на земѣ-тѣ и побѣгналъ при самый Епископъ. Епископъ-тъ заръчалъ на двама отъ служители-тѣ да земать свящи и тръгналъ съ тѣхъ камъ събора. Като приближилъ до Карла, той го попыталъ: « Кажи ны какъвъ си ты, тукашенъ, или нагробенъ житель, и что ты е побудило да сѣднешъ на тоя прѣстолъ? » Тогава станалъ непознатый и проговорилъ: » Ты знаеше, когато мя называвахъ Карлъ, и не е имало по-силенъ отъ мене. » Той ся приближилъ до Епископа, за да бы могълъ той добръ да го разгляда. Епископъ-тъ тоя часть го позналъ и радостно го поздравилъ и пригрѣналъ. По това той го повелъ въ богатый си домъ. Начьналъ голѣмый звонъ да грѣми, и свадбины-ты гости хванали да пытать за причинѣ-тѣ на тоя грѣмежъ. Когато имъ казали, че ся врьналъ царъ Карлъ, тѣ скоро ся разнесли и всякой бръзалъ да ся намѣри удома си. Нъ Епископъ-тъ молилъ Карла да обрѣни гнѣвъ-тъ си на милость, и да залюби, както напрѣдъ царицѣ-тѣ, която противъ волиѣ-тѣ му съгрѣшила. Царь-тъ послушалъ неговѣ-тѣ просбѣ, простилъ Велможи-ти и съ Царицѣ-тѣ хваналъ да живѣе, както по-напрѣдъ въ любовь и съгласіе.

Много още другы приказки увардила признателнѣ-тѣ память на западны-ты народы за императора Карла. Отъ приведены-ты по-горѣ е видно въ какъвъ образъ ся являвалъ той на народно-то въображеніе.

СТИХОТВОРЕНИЕ.

отъ

И. Миладинова.

СКЪРСТИ (1)

Фала Богу чудо що е ова!
Църна земя за водж е жадна,
Какъ сиромашъ за стрebro и злато;
Тры мѣсецы капка не прокапа,
Облакъ ми се на небо не каза,
Небо горитъ како сачъ надъ глай-ве.
Поле ми е сосемъ побѣлело,
Руде трева пепелъ се сторила,
Църна земя ми се испукала,
Бистры рѣкы ми се пресекнале;
Волюй бучетъ по поле за водж;
Сиромасы кутры се отрицветъ
Да доживѣтъ до другъ годинъ.
Тешка, Боже, твоя десна рѣка.
Фала Богу чудо що се стори:
День недѣля рано на утринъ

(1) Велике, кога да не варнишъ изгевемъ со кърсть и малы и големи и се молеми Господу за да падниѣ дошъ, ходвешемъ до Марковъ камень.

Ти станаа поповы и старцы,
Мжы, жены, деца и девойкы,
Со иконы, съ кърстом на рѣцѣ
Ходеть въ пѣтемъ и Богу се молетъ;
Се застовѣтъ на широко поле,
Попой дѣяцы жаловно се молетъ
И пригласветъ мало и големо
» Скърсти одамъ вишній Бога молятъ,
Господи помилуй насъ грешны. »

Фала Богу чудо що сумъ видѣлъ!
Марковъ камень край горъ зеленъ
А надъ него мольбѣ се пееше,
Низъ дървя-та мольбѣ се раздава
По планина на далечны мѣста
И се кровать на високо небо.
Сино небо пакъ ясно надъ глаы,
Пакъ мольбѣ-тъ мольбѣ на Господа.
Вращаещемъ край църковъ дойдохме.
Чудо Божѣ! ситна роса фати;
Въ църковъ влегве иконы дъ остаеть?
Дошъ со кярблы фати да туривать.
Земя жадна се искаши водѣ,
Рѣкы пофторъ големи протекоє
Отъ редъ нивы ми се напълнѣе,
Сиромасы ми се зарадвее. (1)

(1) Вистина, кога бѣхъ малъ, ойдохъ скърсти небо-
го, ко сега памѣтва, бѣше ясно а. кога се вратихме дома
зароси, послѣ заварна.

ВЛЪГАРСКИ НАРОДНИ ПЪСНИ,

ОТЪ

Сборника на Стояна попъ Андреева, Робовскаю.

I.

Рада и Никола

Мила ле Радо, хубава!
Мило ли ти е за мене,
Каквото е мене за тебе? —
Мили Никола, ты драги!
Видишъ ли онази планинѣ,
На планината мъглятъ;
Таквози ми е на сърце
И на сърдечны корени
И на белитъ дробови;
Таквози ми е за тебе.

II.

*Гайтанина клетва съ либето си: и
негова клетва съ Гайтанѣ.*

Гайтано! бенимъ Севдано!
Гайтано пиле писано!
Севдѣ ли немашъ на мене?
Каквото ази на тебе.

Повнишъ ли, либе, знаишъ ли? —
Когато бѣхмы манинки,
Какъ си наедно ходяхмы,
Въ нашъ тж вашъ градинкѣ? —
На зеленъ тж моравкѣ,
Подъ чървенъ тж ябълкѣ;
Вярны си думы думахмы,
Вяръ и клетвѣ струвахмы;
Тайно ся разговаряхмы:
Който ся напредъ ужени,
Да даде Господъ, Гайтано!
Да легни боленъ да лежи:
Деветъ постелкы да изгпой,
И деветъ пѣстры възглавници; —
Да лежи пѣкъ да не умира:
Снагъ тж му да погини.
Лице то му да повени,
Косъ тж му да улеги;
Съ събъ у гърне да влезе,
У него турскы да седни —
И тамъ да му е широко:
Комаря да му е добръ конь
На времи да го потърси,
Чи да го не намере.
Отъ муха крылце, сидыце,
Иглини уши, зингii,
Ръжанъ сламка, тоягъ;
И тя да му утяга.
(Сега Гайтана дума:)
Който ны либе, раздѣли (а),
Отъ очи да ся отдѣли,

(а) Име то му ся забравило у устѣ тж на народа; или ся е скрѣло
подъ името либе. —

И отъ какото му е най мило ;
Воденчеръ да иди , да стани,
И хляба да си замѣси ,
Отъ лѣшникъ чорупка , нащови :
На некътъ да го расплеши ,
На слѣнцы да ся увече , —
Чи пѣкъ да ся не донече . —
Да яде и да му артиса ,
На пѣтници да даде :
И кучета та да грѣши (а).

III.

Рада и Димитръ.

Залиби Рада Димитра ,
Либи го Рада , лѣга го ;
Либи го до тры години . —
Радины братя задружни ,
Тѣ си кайлъ не ставатъ .
Радъ Димитру недаватъ .
Защото е хитѣръ Димитръ ,
Ще иска тежко мирази :
За туй си Рада не даватъ ,
И за водъ не пущатъ .
Нето въ малъ тѣ градинкѣ ,
Цвѣти то да си полѣе ,
Да полѣе и да прикопае .
Веднажъ ся Рада искрадна ,
Въ мала градинка отиди .
Цвѣти то си да полѣе ,

(а) Подъ името грѣши ся разумѣва : едно , или кучетата да нахрани ;
а друго , — или и тѣхъ да замини . —

И да прикопае.
Не си цвѣтито подига,
И прикопава,
Най го изъ дъно изскубва,
И го на пѣть исхварлва.
Димитаръ изъ пѣть си варвеша,
И цвѣти то ѱ събираши.
Отъ дѣ са го видѣли Раднини братя задружни.
Чи си Димитра фанаха;
Опитъму рѣще вържяха.
Въ тъмни зимници введоха,
Че му главѣ тѣ одрязаха,
Чърно го кърви обляло,
Съ черъ го ямурлукъ завили (а).
Рада за водѣ пуснаха; —
Рада за водѣ отиди,
Тамъ намери, завари,
Димитровѣ тѣ майчицѣ.
Тя си на Рада думаши:
Радо ли, снахо! Радо ли! —
Я! постой, Радо! почякай;
У дома да но да си отида;
Димитра да си испроводя,
Съ Димитра да ся видити. —
Рада си жялно заплака,
На свикървѣ си думаши:
Майно ли! старо свикърво!
Твой Димитъръ е удома,
Въ наше то тъмно зимници,
Мойте го братя заклаха.
Черни го кърви обляло,
Съ черъ го ямурлукъ завили. —

(а) Ямурлукъ по турски, а по Шопски япанджакъ, като сако. —

Отъ какъ зачу Димитрова мама,
Тази думъ, като злъ чумъ,
Чи си Рада улови,
Чи си на съдбъ отидохъ,
Съдбъ да ся съдятъ;
Чи ся е съдбъ паднало, —
Радъ и Димитра
У единъ гробъ да турятъ,
Да ги заровятъ.
Чи ся е Рада факнѣла,
У гроба при Димитра,
Чи на Димитра дума:
Лежъ, Димитре! да лежимъ,
Двама наедно да умремъ.

СЪВРЕМЕННА ЛѢТОПИСЬ.

ПОЛИТИЧЕСКИЙ ДНЕВНИКЪ

Промѣнявать са потвърденія-та заради нареждане-то на край-Дунавскы-ты княжества.

Т. М. отійвать за Букурещъ Камилъ бей и за Яшь Афифъ бей, та занасятъ Императорскый Хатъ, спорядъ който прѣстанва управление-то на каймаками-те у Влашко и Молдава.

Мърдане-то у Лондра въ полза на парламентско-то прѣобразование става всякой день по-живо. Комитетъ-тъ на прѣобразование-то, что избра Жонъ Руселя въ послѣдній сборъ, извѣстява, че ся е възползувалъ отъ распуса на Парламента да нареди мѣстны отписванія и е готовъ да разбута земя-та, за да има вліяніе върху общенско-то събрание въ наскорешно-то засяданіе. Той свиква патріотизма на слободны-ты и иска имъ потребно-то сребро, за да състави народны събранія по вси-ты мѣста на Съединено царство.

Британско-то управленіе ся вижда, че ся заляга наздраво да направи единъ съвръзъ на инглезскы-ты прѣселенія въ сѣверна Америка. Извѣстявать, че лордъ Бюрій е задълженъ отъ министерство-то върху прѣселенія-та за едно търговско и политическо порячваніе, за да упознае коя е мысль-та на народа и на депутати-ти отъ Канада, Нова-Шотландія и Новъ-Брюнсвикъ ради единъ съвръзъ на тѣхъ прѣселенія, что три члена отъ ка-

надско-то министерство сж задължени да стъргуватъ въ Англія.

Віенскій Вѣстникъ обнародва новъ законъ заради войнско-то написваніе и оставаніе. Врѣмя-то на случваніе-то остава опрѣдѣлено за осемъ години; само неще има задълженіе за служуваніе повѣче отъ седемъ години за седемъ-тъ дѣлове. Които имѣтъ благородны титлы сж както и друзи-ти подъ вси-ты разположенія на закона.

Русскы-ти Вѣстници обнародоватъ слово-то, что самодержецъ Александръ е изговорилъ по врѣмя-то на свое-то патуваніе. Императорскы-ты думы докарахъ много подзиманіе, че имъ видѣхъ здравъ-тъ волѣ да ся свърши скоричко дѣло-то за ослободеніе-то на селчане-ти. Повѣчето отъ събранія-та на благородни-ти свършеватъ на скоро свои-ты работы. Единъ срѣдовенъ комитетъ съ прѣдсѣдателя князь Орлова и съ нѣколко комисаріе отъ благородна-та страна, ще испыта прѣдложенія-та имъ, които най-послѣ оставатъ за утвърденіе-то отъ Самодержца.

Отвѣдъ великій Океанъ, две пытанія ся явяватъ, что щѣ ванатъ мѣсто за прѣпирия у вѣстници-ти: изкаракы-ты мѣчности отъ Съединени Щати противъ воля-та за единъ прокопъ да смѣси два-та Океана дадена на едного Француза, и дѣйствиелны-ты мѣркы пріети отъ управленіе-то на Архипелажкы-ти острови отъ дружина-та (Танти) противъ американскы-ти мисіонерѣ, които опытахъ да отымнатъ два острова отъ Французско-то покровительство.

Весь европейскій мѣчатъ ся залеза яко много за едно важно дѣло, което прѣдлага най-высокы-ты пытанія за добронравіе-то и вѣра. Едно еврейско дѣтенце са отымна, въ Бологнія, отъ баща и майка по просто исканіе на христіанскій слуга, който свидѣтельствува, че е кръстилъ дѣте-то, единъ день кога-то щяло на малко да умре. Челядь Мортара напусто.

си искахъ дѣте-то, кому-то отрѣкохъ управителскы; чловѣкъ може помысли отчаяніе-то на той баща и майка. Баща му на дѣте-то може да стигне най-послѣ прѣдъ римскый Папа, който му прости да види сына си, и ничто повѣче. Консистеріи-ты отъ Франца, Германія, Піемонтъ и Англія поискахъ посрѣдство-то на свои-ты Силы при Римскый дворъ.

Една отъ най-мѣненкы-ты държавы на свѣта, република Сентъ-Маринъ, поднови управленіе-то си безъ да ся съмнява по-голяма-та часть на Европа. Два-та нови капитане, началници на изпълнителна-та сила, пріяхъ нарѣцъ, на 15 Октомврія, кърмѣ-тъ на почетна-та република, едногласно съ войска-та, что състои отъ 40 чловѣка, заедно съ войвода-та, и отъ 7915 гражданци, които съставлявать наронаселеніе-то на 40 километра земя.

КНИЖЕВЕНЪ ДНЕВНИКЪ.

7) *Първа Храна на здравіа чловѣчески умъ преведена отъ Иванъ П. Чічі, напечатана съ издивеніе-то на ч. Кара-Никола Ангелова Т. Пазарджичанина. in 8° обр. 137. Въ Книгопечатницѣ-тъ на Д. Цанкова и Б. Миркова. 1857.*

Едно врѣмя бѣше ся сговорило дружина между Българе-ти, която имаше помысль да исвърли членовы-ты, ставици-ты, отъ Българскый языкъ. Надѣемъ ся, че нѣкои отъ тѣхъ другарѣ трѣба да живѣѣтъ още, та съ голяма почестъ имъ запознаваме горѣреченѣ-тъ книгъ, какъ много любопытна за нѣхъ. Ако и да нѣмаме дѣла отъ нея дружина, молимъ ся обаче да даде

воля и намъ да ѿ послугуваме въ Общеполезно-то ѿ дѣло, та може по-лесно да постигне намѣреніе-то си.

Като земи чловѣкъ на рѣцѣ *Първѣ-тъ Хранѣ* и отвори първый образъ прочита въ 11-й редъ: *Горня-та страна на главѣ-тъ ми ся зве лубѣ, и той е влакнавѣ* българскы можаше да ся прѣведе по-добрѣ тѣй: *Горнята страна на глава ми ся нарича лѣбина, и тя е космата*, че по чловѣческа-та главѣ растятъ космы а не влакна; а пакъ за Първа Хранѣ трѣба да приеме членъ *та* че Българе-ти казвать: *глава мя боли*, а Гръци-ти *τὸ κεφάλι μὲ πονεῖ*: първи-ти безъ членъ, втори-ти съ членъ. Въ 25-й образъ: кокошката е наречена *яйцови-дна*, зачтото носила яйца. Незнаемъ ако неждѣ има кокошки да приличать на яйца, още като гледа нѣкой, че черни-ти пилци носять бѣлы яйца, та нѣмать еднакъвъ *видѣ* по между си. По-долу: *дѣто намиратъ храна-та*, вмѣсто *дѣто намиратъ хранѣ*. Въ 104-й образъ, тѣсто-то ся нарича *кораво*, че потѣвалъ на чловѣка прѣста въ него и т. н.

Нѣма повѣче да ся простираме на дълго, че прѣводитель-тъ и въ прѣдговора иска прошкѣ отъ учителю за колкото кривины намѣратъ въ нея книга, като гы съвѣтува да учать повѣче и по-добрѣ нѣчтата, что ся намиратъ по земя-та, и по-малко вида на земя-та. Колкото отъ наша страна му даваме най-голѣмѣ прошкѣ, коѣто може да отстапе нѣкой въ такывы обстоятелства; Желаетъ само да знаемъ да ли Българскый языкъ не е отъ оныя нѣчта¹, които чловѣкъ вижда и слуша по земя-та всякой день и всякой чась?
